

Nomada opaca

Bryngökbi

Steklar, Bin

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Hymenoptera (steklar), **Familj:** Apidae (långtungebin), **Släkte:** *Nomada* (gökbin), **Art:** *Nomada opaca* - bryngökbi Alfken, 1913 **Synonymer:** *matt getingbi*

Kännetecken

Bryngökbiet är ett medelstort gökbi med en kroppslängd på 7–9(–10) mm. Den är en av de talrika *Nomada*-arter som har svart huvud och mellankropp med röda teckningar och röd bakkropp med gula sidofläckar och därför inte helt lätt att direkt skilja ut i fält från närstående arter. Till skillnad från de flesta arter med liknande teckning är dock käkarna i spetsen tvåtandade, vilket är en karaktär som bara ytterligare två svenska arter har. Den ena är det allmänna trädgårdsgökbiet *Nomada ruficornis* som honan av *Nomada opaca* skiljs från genom sin svarta hjässa, 2–4 tunna (inte breda) längslinjer på mellankroppens rygg sida och kortare tornar i spetsen av bakskenbenet. Den andra förväxlingsarten är det sällsynta gläntgökbiet *N. moeschleri* som lätt skiljs från bryngökbiets hona genom att bakskenbenet har en ensam tjock, trubbig svart tagg i spetsen.

Utbredning och status

Bryngökbi har en utbredning som omfattar Skåne till Västmanland och Norduppland med stora utbredningsluckor, främst i Västsverige, där arten inte rapporterats från Västergötland, Bohuslän, Dalsland eller Värmland. Öland och Gotland hyser varken några populationer av denna art eller dess värdart. Det nordligaste fyndet är från Gästrikland (1950), och det är därför osäkert om arten finns kvar där, men dock troligt. I Norge är arten bara påträffad vid ett enda tillfälle nära gränsen till Värmland (Eidskog). I Finland är den endast påträffad två gånger, senast 1947, och den misstänks där vara regionalt utdöd. Det senaste fyndet av arten i Danmark gjordes 1934. Totalutbredningen är i övrigt mycket begränsad till Centraleuropa från Frankrike till Österrike och söderut till norra Italien. Arten anges överallt vara sällsynt förekommande, ofta med få aktuella observationer och bedöms som hotad i flera länder. Jämförelsevis tycks Sverige ha ett av de starkaste bestånden av arten vilket i förlängningen medför att vi har ett europeiskt bevarandansvar för bryngökbiet.

Ekologi

Bryngökbi boparasiterar brynsandbi *Andrena fulvida* och påträffas huvudsakligen liksom denna i skogs- och mellanbygder. De flesta aktuella förekomsterna har anknytning till jordbruksbygd med äldre mosaikartad struktur. Skogsbryn mot blomrika torrbackar och ängar, vägkanter, blomrik hyggesmark och skogsbrandfält är miljöer där arten påträffats. Värdarten samlar pollen främst från olika buskar som benved, brakved och skogskornell, skogsris som blommande hallon och blåbär, samt besöker ett stort antal olika örter. Gökbiet är svårt att påvisa eftersom värdarten anlägger sina bon spritt i brynmiljöer utan att bilda tydliga aggregationer där gökbierna mera stationärt kan hålla till. Få observationer av artens näringssök är kända. I Sverige är maskros *Taraxacum* och blåbär *Vaccinium myrtillus* kända som nektarväxter. Flygtiden omfattar huvudsakligen juni månad.

Hot

Arten har missgynnats av den sedan ett halvsekel pågående kvalitetsförsämringen av varma bryn mellan jordbruksmark och skog. Av allt att döma har både bryngökbiet och dess värdart missgynnats av den kraftiga nedgången i skogsbeten och generellt upphörande extensiv hävd av magra, blomrika marker i skogsbygder, marker som idag antingen planteras igen eller utsätts för hårt bete av får eller häst. Trots brynsandbiets knutenhet till brynmiljöer tycks det i förvånansvärt liten utsträckning dra nytta av hyggen, troligen som ett resultat av att dessa ofta är alltför blommfattiga och/eller vindexponerade vilket indirekt drabbar bryngökbiet. Den fortgående nedläggningen av mindre bruksenheter i skogsbygder har också inneburit att livsmiljöerna alltmer isoleras från varandra. I det södra kärnområdet i östra Småland tycks många långsamt igenväxande betesmarker och slätterängar nu ha nått en punkt där de inte längre förmår upprätthålla populationer av brynsandbi och därmed indirekt också bryngökbi. Trots att artens fundamentala miljökrav kan tyckas modesta ingår den idag i en grupp av starkt minskande insekter knutna till blomrika, vindskyddade bryntorrängar, tillsammans med arter som stampansarbi *Stelis phaeoptera*, slättersandbi *Andrena humilis*, dvärgsandbi *Andrena nanula* och väddgökbi *Nomada armata*.

Åtgärder

Arten kan betraktas som en nationell ansvarsart och kända förekomster bör beaktas vid pågående verksamheter som påverkar dess livsmiljö. Vid röjning av bryn bör man eftersträva att gruppvis behålla blommande buskar som hagtorn, brakved och hägg. Vägkantsslätter i anslutning till artens förekomstområden bör utformas på så sätt att den om möjligt senareläggs till mitten av augusti för att inte beröva vildbin viktig föda och lämpliga spridningskorridorer mitt under aktivitetsperioden. Vid restaurering av betesmarker och stängseldragning bör man sätta stängslet 5–10 meter in i angränsande skogspartier, i synnerhet om dessa utgör sydslänter, för att skapa varma, hävdade brynzoner. Vid nydikning eller skrapning av vägskärningar bör blottad mineraljord i sydslänter lämnas öppen utan pålagring av jordmassor. Blottade grus- eller sandytor bör inte heller besås med bindande gräsvegetation utan lämnas för fri utveckling, alternativt aktivt sås in med ekologiska nyckelväxter som åkervädd, bockrot, ängsvädd, gråfibbla, tjärblomster, blåmunkar och liten blåklocka m.fl.

Litteratur

Amiet, F., Herrmann, M., Müller, A. & Neumeyer, R. 2007. Apidae 5. *Fauna Helvetica* 20: 1-356.

Celary, W. 1995. Nomadini (Hymenoptera, Apoidea, Anthophoridae) of Poland. *Monografie Fauny Polski* 20: 1-281.

Johansson, N. 2010. Solitära gaddsteklar (Hymenoptera: Aculeata) på tre torrängsartade lokaler i Övre Emådalen. *Entomologisk Tidskrift* 131(2): 113-130. Uppsala

Karlsson, T., Larsson, K. & Björklund, J-O. 2011. *Åtgärdsprogram för vildbin och småffäriar på torräng 2011-2016*. Rapport 6441, maj 2011. Naturvårdsverket.

Madsen, H.B. & Calabuig, I. 2012. Kommenteret checkliste over Danmarks bier - Del 5: Apidae (Hymenoptera, Apoidea). *Ent. Meddr* 80: 7-52.

Scheuchl, E. 2000. *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wildbienen Deutschlands und Österreichs. Band 1. Schlüssel der Gattungen und der Arten der familie Anthophoridae*. 2:a upplagan, Velden.

Söderman G. & Leinonen R. 2003. *Suomen mesipistiäiset ja niiden uhanalaisuus*. Tremex Press Oy, Helsinki. 420 s.

Westrich P. 1990. *Die Bienen Baden-Württembergs I-II*. Ulmer, Stuttgart. 972 s.

Ødegaard, F. *Arter på nett: Krattvepsebie* *Nomada opaca*. <http://data.artsdatabanken.no/Pages/139489>. (Nedladdat 2015-04-18).

Författare

Björn Cederberg & Niklas Johansson 2015.